

ואפשר שזה גם הענין שחזק ד' לב פרעה כי הפסוק אומר למען תספר באוני בנך וכו' וידעתם כי אני ד' היינו שישראל ידאו את גדלות ד' ויאמינו בו ית', וע"פ פשוט למה היו צריכים ע"ז לשהות במצרים הוי' יכול הקב"ה להוציאם מיד, ואח"כ להראות להם אותות ומפתחים אחרים, כי גם בלא פרעה הוי' יכול הקב"ה להראות להם מעט מן גדלותו ית', אבל להני"ל, את תשוקת ישראל היו צריכים וכו', יותר קל שכאשר האיש בשפל המדרגה בנפניות ורחניות ובערה ח"ו, יותר קל לעורר בו תשוקה לד', לכן דוקא במצרים בגלות הראה להם מופתים למען תספר ויסיפו אמונה ותשוקה אליו ית', ובזה ימשיכו אור יותר.

וזה שמתחילים בשבת הגדול לומר עבדים היינו וכו' ויוציאנו ד' אלקנו משם ביד חזקה ובורע נסויה שלא איתר להראות לנו את יד החזקה ורוע הגטוי, אחר צאתנו ממצרים רק ויוציאנו וכו' משם ביד חזקה ובוה"ב ששם במצרים הראה לנו זאת, לכן וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הוי' זה משובח, כי העיקר הוא להרבות אור וקדושה לנו, ועי"ג גם במדום, כנ"ל בחי' שבת הגדול.

ל פ ס ח

מעשה ב"א ור"י ור"ע וכו' עד שבאו תלמידיהם וכו', ואיתא בספ"ק ב"א שדיקדק גיסי הה"ק ר"א וצוק"ל "עד שבאו מאין באו, ותיקן לו אביו הה"ק וצוק"ל עד שבאו תלמידיהם ג"כ לכלל מדרגה זו ע"ש. ולפי מצבנו אפ"ל כי נודע הדיוק במפרשי ההגדה הא שאותו הפסוק שמוזמז בו התשובה לבן הרשע מרומז בו לשאינו יודע לשאול "בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים" וא"כ למה דורשין בורשע לי ולא לו [ולא בשאינו יודע לשאול?]

אבל איש הישראלי אינו פרטי לעצמו, רק לכל הכלל ישראל הוא שייך, כשאחד לומד תורה ועובד את ד' או מאיר בזה לכל ישראל, ויחיד ששב מחליו לו ולכל העולם כלו כמ"ש בגמרא (יומא דף פ"ו ע"ב), לכן כשאומרים לשאינו יודע לשאול, "לי", אז הוא גם לו, משא"כ להרשע

מקודם, בזה נקרא הוא ית' גדול, וכל איש ישראל אפילו הנמוך כשקבל ע"ע עול מלכות שמים ומתקדש יותר בקדושה ועבודת ד' מכפי שהי' הוא ית' נקרא עי"ז גדול.

וזה החילוק בהפסוקים, רם על כל גוים ד', ב ג ו י ס רם על וכו' שרם למעלה מהם, ובישראל גדול אדוננו וכו', ואיך שייך לקרותו גדול, מפני שהוא אדוננו האדון שלנו, לא על, ולמעלה מאתנו, כי בבחינה שלמעלה מאתנו אין שייך לקרותו גדול כנ"ל כיון שהוא ית' אחד יחיד ומיוחד, רק בבחי' אדוננו שהוא אדונינו נקרא גדול ע"י שאנו מתגדלים בעבודתו.

וזה מן העולם ועד העולם שאמר אז עורא, כי נודע מזה"ק פ' שמות שבית ראשון הוי' בחי' ה' עלאה ובית שני ה' תתאה שזה בחי' עולם עליון ועולם תחתון, וכיון שעורא בתחלת בית שני הוי', לכן אמר מן העולם ועד העולם שנמשך מן עולם עליון ה' עלאה לה' תתאה עולם תחתון, והנה נודע שעולם עליון ה' עלאה בינה הוא בחי' נחל עליון היצא מר"ת נוצר חסד לאלפים ועולם תחתון ה' תתאה מלכות הוא בחי' נחל תחתון, היצא מר"ת נפשנו חתה לד', היינו שע"י התכמה והתשוקה שמעלה עולם תחתון לעולם העליון נעשה בחי' מ"נ להמשיך בזה האור מדרום.

וגם כל איש ישראלי כשעובד את ד' כפי יכלתו אם דימה לו שעבודתו דיו לו, אז נשאר במצבו שהוא, משא"כ כמשתוקק לעבדו יותר ולהתקדש יותר בקדושתו ית' אז ע"י התשוקה ממשיך לו יותר אור מדרום ומתגדל, וכשהאיש מתגדל גם הוא ית' נקרא עי"ז גדול, מאי גדול, ע"י שאמר בדרך ד' אלוהי ישראל מן העולם ועד העולם עולם עליון ועולם תחתון, שע"י תשוקתם בעולם שהוא בחי' נחל תחתון נפשנו חתה לד', נמשך להם אור מעולם עליון, וכשהם נתגדלו, גם הוא ית' נקרא גדול.

לכן גם במצרים כ"ז שכל העם לא עשו מצוה, לא הרגישו באור יותר גבוה שישתוקק לו, משא"כ בשבת הוזה שהי' עשירי לחודש ולקחו להם שה לפסח כבר התחילו להשתוקק לאור יותר גבוה ועי"ז נתגדלו הם וגם הוא ית' נקרא גדול ועי"ז נקרא גם השבת שבת הגדול.

שהוציא א"ע מן הכלל אז נעשה לי ולא לי, ואפשר שזהו גם ענין הקהה את שיניו, כי איתא במס' ב"ק כ"ז ע"ב בן בג בג אומר אל תכנס לחצר חבירך ליטול את שלך שלא ברשות, שמא תראה עליו כגנב אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי אני נוטל, ופרש"י שבור את שיניו, כלומר קח בחזקה, שראוין בזה שכדי ליטול את שלו מיד חבירו אומרת הגמרא לשון שבירת השניים, וזה הקהה את שיניו שהוא הי' יכול ליקח את חלק שלו ממך בחזקה, כיון שגם בעבודתך יש לו חלק שלו, וכיון שהוציא א"ע מן הכלל, לכן כנגד זה הקהה את שיניו וכו' עשה אתה להיפך והחזק בשלו אשר תחת ידך, ואמור לו לי ולא לי.

ואפשר עוד לומר בזה ולפי שהוציא א"ע מן הכלל, כי כבר דברנו שיש כלל שנעשה רק מן פרטים נפרדים, כגון אם האב נותן איהו ימים מעות לבנו, או עושה הבן כלל, שבכל יום יתן לו וזהו כלל שנעשה מן פרטים ועשויות הנפרדות, ויכול להיות שאיהו ימים נתן לו ואח"כ לא יתן, ונש' כלל שבאמת הוא עצם אחד פשוט, שהפרטים הם ענפים אשר מסתעפים ממנו ולמטה, וכשעולים אל המקור והעיקר אז באים אל האחדות, וככל שעולים יותר, יותר מתאחדים בהמקור והעיקר האחדות, למשל כשרואים שאיהו פירות כשנפלו מן העץ ונפרדו מן השרוש נרקבו, יודעים כבר שהשרוש של האילן אחדות אחת הכולל את הכל, העלים הענפים וגם הפירות, וגם העלים הענפים אף העץ כשיבדלו מן השרוש ירקבו, מפני שבאמת בהשרוש כלם מתאחדים באחדות אחת, וכמו הפרי כן גם כלם בהבדלם מהשרוש ירקבו, וכלל הזה לא נבנה מהפרטים, ולא שהפירות העלים והענפים העיקר ורק נתחברו ונעשה מהם כלל, רק להיפך העיקר הוא השרוש ושם הם באחדות, וממנו נסתעפו הפרטים, הפירות, העלים והענפים.

ובענין זה הוא ענין הכלל ישראל, לא הכלל נעשה מן הפרט רק להיפך הפרט נסתעף מן הכלל, כלומר לא מפני שאנשים פרטיים מישראל נגאגדו יחד לכן נעשה בזה כלל ישראל, רק העיקר הוא נשמת ישראל, הכוללת כל ישראל, וממנה נסתעפו אנשים הפרטיים, וממילא כל עוד שלא נתחבר האיש אל הכלל ישראל, ולא עלה מן פרטיות עצמותו אל

נשמת ישראל אינו יכול לעלות יותר אל הקב"ה, כיון שהוא לעצמו רק ענה הוא, ורק הכלל באחדות והעצם הוא, ורק כשעולה אל בחי' נשמת הכלל ישראל אז מעלה יכול לעלות אל יותר קדושה ולהתקרב בכל פעם יותר אל הקב"ה.

והנה צדיקים הגדולים בטלו את עצמותם וישותם לגמרי ורק אהבת ישראל ונשמת הכלל ישראל הי' העיקר אצלם, ור"ע אמר ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה (בתורת כהנים פ' קדושים), ההתקרבות אל הכלל בבחי' ואהבת לא התקרבות אל הכלל ישראל בלבד היא רק גם בתורה לבא אל נשמת התורה, לכן אמר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה וכו' (ברכות דף ס"א ע"ב) כיון שביטל א"ע לגמרי ע"י ואהבת לרעך, לכן לא הרגיש עצמות לעצמו, רק תשוקה להכלל כלו במקור העליון.

אבל גם האיש כערכנו שאינו בבחי' התבטלות עצמותו לגמרי, כיון שעכ"פ בעצם מקורו הוא נמצא בהכלל ישראל, לכן במדה שעובד ומשתדל להטיב עם אנשים מישראל ולדאג את דאגתם ולשמוח בשמחתם, אז שורשו שורש הכלל ישראל מעט מעט גם מתגלה בו, אפילו כשעוד מרגיש את דאגותיו ורצונותיו יותר מדאגות זולתו, זה הוא מפני שלא ביטל א"ע עוד, אבל גם שורש ישראל בו ונשמת הכלל בו עולה בכל פעם יותר, כמו למשל כשאחד רואה שילד ישראל נפל ח"ו בנהר יצחק וירדן להצילו, ואם בין הילדים גם ילד שלו יראה, אז יצחק יותר וירדן על בנו והאם נאמר בשביל זה שאינו חס על ילד ישראל ח"ו, חס הוא ואוהב איתו רק שאהבתו אל בנו יותר חזקה ומרגישה יותר, כי גם כשאין הילד שלו עמו רק להציל ילד אחר מישראל, כן גם האיש שלא ביטל את כל עצמותו, במדה שמשתדל לטובות ישראל, אז בחי' הכלל ישראל ונשמתו עולה בו כנ"ל, וממילא יכול לעלות לתורה ולד' אבל הרשע שהוציא א"ע מן הכלל שהעצמות שלו אינו הכלל ישראל רק עצמות שלו לבד אז כשר בעיקר כיון שהעיקר הוא הכלל ישראל.

ומעשה ברא" וכו' ור"ע, שהי' גם ר"ע ביניהם שכ"כ עבר בענין אהבת ישראל והתכללות בהכלל עד שאמר זה כלל גדול בתורה, עד

שבאו לתלמידיהם כנ"ל בספה"ק ב"א שגם הם באו עי"ז למדרגה זו. היינו שעבודתו בלילה זה פעלה גם לתלמידיהם כיוון שהוא לא הי' לעצמו רק לכל ישראל כלי. ובפרט לתלמידיו.

וְשֵׁאִינוּ יודע לשאול את פתח לו. ונבין למה כאן נאמר את. לשון נקבה. ובחכם ורשע נאמר אתה. וכן מה הלשון פתח. ולא אמור לו אתה. ולמה בחכם ורשע נאמר אף אתה ולא בתם. והשאלה שאינא בספ"ק מה ענין השאלה במצוות בלילה הזה יותר מבשאר המצוות. כי גם על תפילין היו יכולים לשאול מה ולמה.

וְאִפְשָׁר כי איתא באבות פ"ה מ"ז בהשבע דברים אשר בחכם. שואל כענין וכו' ולא אמרה שחכם אינו צריך לשאול כלל. ומכיון כל מה שאמר לו רבו בלא שאלה. ומשמע מזה שע"כ צריך התלמיד לשאול. כי אחד מן המ"ח דברים שהתורה נקנית בהם היא והמחכים את רבו. וצריכים להבין איך נקנית התורה להתלמיד בזה שמחכים את רבו. שע"פ פשוט רק לרבו יוצאה מזה טובה. אבל צריכים לדעת איך באמת יכול להחכים את רבו. ולמה זה רואין שיש שמקשה התלמיד לרבו. ואין רבו יודע להשיב לו עד שמעיין ומתעמק ומחדש חידוש חדש בשביל הקושיא שלו. הלא שכל הרב רחב יותר משל התלמיד.

אבל כשלמדיו תורה או השגתו היא ע"י שהנפש שלנו מתדבקת באור וגשמת התורה ומתגלה בהחכמה שלנו שהיא בחי' כח"מ הארת גפשו. ומן הבחי' חכמה מתגלה לבחי' הבינה שהיא התרחבות ההשגה וההבנה כנודע. ואף שבשעה שהשגתנו עוד בבחי' החכמה כח"מ שלנו. אין השכל שלנו משיג אותו. מפני שהשכל שלנו שאנו משיגים בו היא כבר התרחבות השכל ואינו יכול להשיג את הכח מה שלמעלה מן ההתרחבות. עם כל זה עיקר השגתנו כשהיא כבר בבינה. היא ע"י מקור השכל השופע מן החכמה שבחכמה אל הבינה.

לכן יש שבאה איזה ידיעה לאיש בלא שכל רק שנראה לו שכל הוא. ואח"כ ממציא לו שכל והבנה למה כך הוא. ויש לפעמים שגם אינו יכול לקרב הדבר אל התרחבות השכל ליתן טעם למה כך הוא ומ"מ יודע

הוא שכל הוא. ידיעתו זו שלמעלה מן השכל היא מן בחי' חכמה. מקור החכמה שבו שנתגלה בו. והיא ענין קדמות השכל הנקראה כמה פעמים בדברי קודש של המגיד הגדול זצוק"ל. וזה"ל (ברכות דף נ"ה ע"ב) השכים ונפל לו פסוק וכו' ג"כ מפרש הוא ז"ל בקדשו שהשכים לקדמות השכל כנודע.

לכן התלמיד אם תלמיד הגון הוא. או כמו שבשכלי [היינו בהתרחבות שכלו] אף שאינו תופס בו כל ההתרחבות של הרב מ"מ בקצהו נוגע. וחיצוניות מדבריו מבין. כן גם בפשו הדבוקה בנפש רבו נוגע גם בחכמה כח מה של רבו. היינו בבחי' חכמת רבו שגם לרבו עוד לא נתגלה להתרחבות השכל שלו. והרי זה כעין מוח הבן ממנו האב שאף שאת התרחבות שכל אביו אינו משיג מ"מ במוחו מקור חכמתו נוגע במוח מקור חכמתו של אביו.

והן המה השאלות שתלמיד טוב שואל שהיא המשכת חכמה מרבו. וכיון שהיא ממקורו בחי' כח"מ לכן מתגלית לו בשאלה. ואילו הי' מגיע לראשית החכמה של רבו כי אז גם בשאלה לא הי' מתגלה לו. אבל כיון שרק לסוף כח"מ של רבו עולה ולהתחזות חכמה שלו הנכנס לבינה שלו לכן עכ"פ בשאלה מתגלה לו כנודע (בהקדמת הוזהר דף א' ע"ב) מ"י דקיימא לשאלה שהיא כבר השגה רק שהוא השגה לשאלה לבדה. (בחי' מ"י בענין ספירות איתא על בינה. כיון שבספירות גם בינה קיימא לשאלה ולא למנע. דבתלמיד ורבו אנו אומרים אותה על חכמה כיון שהבינה שברבו כבר באה להתרחבות ההשגה) וזכין ששאלותיו מן מקור חכמת רבו באו. לכן יש שגם רבו אינו יודע להשיב לו מיד עד שיעיין וממשיך אותה להתרחבות שכלו. ובוה מחכים את רבו שעור לו להמשיך לו חכמה מן מקורו. ועי"ז גם לו להתלמיד התורה נקנית היא אחת מהמ"ח דברים כיון שעולה בזה עד מקור חכמת רבו ומוסיף תורה להתרחבות.

ומוכן בזה דיוק הגמרא שאמר ר"ח לרב בר פתחי לאו אמינא לך כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשיילי. במסכתא אחריתא וכו' דאי לאו דרבי גברא כספתי וכו' דעפ"פ למה קראה אותו כאן בר פתחי. והגם דבברכות (דף י"ג ע"ב) לענין קבלת עומ"ש ג"כ קרא לו בר

עוד אפשר כי הקול קול יעקב הידים וכו' ואיתא במדרש בזמן שקולו של יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין ידי עשו שולטות. וכשרואים אני שידי עשו שולטות בטח היא על שלא למדנו. כראוי ולא למדנו את הבנים כראוי ואיך ניצל עתה אבל והיא שעמדה וכו' שהקב"ה מצילנו מידם גם בזמן שידי עשו שולטות כדי שמעתה יהי קול יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וע"ד הרמז זה ענין הסמיכה והקב"ה מצילנו מידם צא ולמד וכו' לכן מעתה לך ללמוד תורה.

בנשמת אומרים מן העולם ועד העולם אתה אל ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע כי מתחילה עלה במחשבה לברוא אה"ע במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתפה למדה"ד וכו' אבל עולם העליון וכן לעתיד תהי' בחי' מדת הדין והנהגה תהא עם כ"א רק כפי עבודתו ומעשיו וכן איתא מהארי"ז ז"ל שלעתיד תהי' הלכה כב"ש ועבודה בלויים בחי' דין כנודע אבל בחלק עוה"ב שצריכים אנו לקנות בעוה"ז צריך הוא ית' להתנהג במדת הרחמים כיון שמן עוה"ז עולה ובעוה"ז א"א להתקיים בלא רחמים ראה שאין העולם מתקיים לכן לא לבד שצריך הוא ית' להושיענו בזה שיגאלנו מצרותינו רק גם להושיענו בכל טוב.

כי כבר אמרנו מהא שאיתא בשעה"ק מהר"ק ז"ל שאחת ממעלות הנביא היתה שגם בשעת יסוריו יהי' בשמחה ומ"מ רואים באלישע הנביא שאמר קחו לי מנגן וכו' משמע שהגם שהי' תמיד בשמחה מ"מ כדי להמשיך נבואה ע"ע הי' צריך לשמחה יתירה לכן הגם שכשיעזור ד' לנו תיכף ומיד ונצא מצרותינו כבר נוכל לקיים המצוות מ"מ כדי שנוכל להמשיך אור עולם העליון לנו לעוה"ז צריכים גם לישועה יתירה הרחבת הדעת ושמחה וזה הגם שבחי' עולם העליון הוא דין מ"מ העולם ועד העולם עוה"ע שבאים מן עוה"ז אתה א"ל חסד לכן ומבלעדיך אין לנו מלך גואל וגם מושיע לא גואל מצרותינו לבד.

לא המתים הללו י"ק ולא כל יורדי דומה ואנחנו נברך י"ק מעתה ועד עולם הללו' ולא כל יורדי דומה אותם שירידים אל המות בדממה.

פחתי בטח גם שם כוונה בה ומהו הענין כאן בזה שאנו עומדים בו אבל להנ"ל תלמיד שאינו הגון אין נפשו יכולה לעלות וליגע במקור חכמת רבו הארת נפשו לכן אף אם שואל אותו רק מן הדברים שבהתרחבות שכלו הידועים לרבו שואל לכן לא קשה לרבו להשיבו משא"כ בר פחתי היינו בן גדולים שעליו נאמר (גמ' בבא מציעא פ"ה) התורה מחזרת על אכסניא שלה ויש בו תורה למעלה מן שכלה התורה שמחזרת עליו ומבקשת אותו ביכות אבותיו והוא ע"כ נוגע גם בכחמה של רבו ושאלותיו הן התגלות מן חכמת רבו שגם לרבו לא נודע לכן אי לאו דרבי גברא רבה כספת'.

לכן החכם וגם הרשע כיון שבנים הם ומהו הבן ממנו האב לכן בשאלותיהם ממשיכים ומגלים גם מן מקור חכמת אביהם ואף אתה אמור לו אף את"ה כי מן עצמך גילה בשאלתו אבל הרשע שבאופן רע גילה לכן ואף אתה הקהה את שיניו שתשמש עם חלק האתה שלך להיות הקהה את שיניו משא"כ החכם ושאני יודע לשאול כיון שאין משיגים מאומה לא המשיכו מן מקורך מאומה דהא לא ידעו לשאול לכן לא נאמר בהם אף אתה ושאני יודע לשאול שגם מה זאת אינו שואל את פתח לו לא בלבד שלא עלה לשאול אלא גם שום פתח של מה זאת לא פתח אותך לכן את פתח לו וא"ת לשון נקבה כמ"ש רש"י בפ' ואתחנן עה"פ ואת חדר אליו התשתם את כחי כנקבה ע"ש היינו כיון ששום פתח לא פתח בך.

וכיון שפסח הוא מקור לכל הישועות והגאולה כנודע רק שהם עוד בכח וצריכים להמשיכם להתגלות לכן מצוה בשאלה להגיע אל הישועה והגאולה שלא נתגלה עוד להמשיכה ולגלותה וכל ימי חיך להביא לימות המשיח.

והיא שעמדה וכו' והקב"ה מצילנו מידם ונודעת שאלת ספה"ק מה והיא ועל מאי קאי תיבת והי"א שעמדה לבנו וע"ד הפשוט היא שהקב"ה מצילנו מידם לא בלבד טרם שאנו נתונים בידם של שונאיו רק גם כשכבר אנו בידם הקב"ה מציל אותנו והיא שעמדה לבנו ובהו צריכים לחזק את חקותנו שאפילו כשנדמה לנו שכבר אנו בידם ח"ו ג"כ יצילנו.